

НАПРЯМКИ АДАПТИВНОЇ СЕЛЕКЦІЇ ПШЕНИЦІ ОЗИМОЇ

В Україні накопичено виробничий досвід з вирощування пшениці озимої та сконцентровано великий науковий потенціал із її селекції. Практично лише цієї культури сорти і технології Україна не купує за кордоном. Так, в Реєстрі сортів рослин України придатних для поширення в Україні на 2012 рік зареєстровано 260 сортів пшениці озимої, з яких 242 – м'якої, 16 сортів – твердої, по одному сорту – дворучка і шарозерна. Із 242 сортів пшениці озимої м'якої 79%, а твердої та дворучки – 100% вітчизняної селекції.

Найбільш значним і дешевим чинником підвищення врожайності є створення нових продуктивніших сортів із підвищеним рівнем адаптивності до екстремальних умов довкілля та впровадження їх у виробництво. Для сортів пшениці озимої найціннішими властивостями, що визначають рівень такої адаптивності є:

для Степу (з недостатньою вологістю та частими безсніжними зимами) – посухо-, жаро- і морозостійкість, стійкість до бурої іржі, корневих гнилей та інших хвороб;

для Лісостепу – зимостійкість, стійкість до вилягання, ураження корневими гнилями, бурюю іржею, септоріозом, слабка реакція на строки сівби;

для Полісся – зимостійкість, стійкість до підвищеної кислотності, ураження бурюю іржею, септоріозом, корневими гнилями.

Поряд з відміченими властивостями найважливіші вимоги для сортів у всіх зонах є їх низька енергоємність витрат на вирощування та висока якість зерна.

Селекція на підвищену посухостійкість передбачає створення сортів, рослини яких мають такий фізіологічний апарат, який

забезпечує економну витрату вологи, зменшує інтенсивність транспірації, підвищує водоутримну спроможність, забезпечує швидкий ріст і розвиток рослин.

Селекцію на групову стійкість до хвороб і шкідників проводять за спеціально розробленою методикою шляхом створення штучних інфекційних фонів. Дуже важливо підібрати донори стійкості для чого ведуться спільні селекційні дослідження та обмін селекційним матеріалом з вченими інших країн, а також з Міжнародним селекційним центром CIMMYT.

Селекція на стійкість до вилягання передбачає об'єднання в одному сорті високу зимостійкість та якість зерна зі стійкістю до вилягання.

В селекції на якість зерна дуже важлива роль відводиться вихідному матеріалу. Відбір генотипів з високими технологічними властивостями зерна проводять після виконання великої кількості аналізів. На перших етапах селекції основну увагу приділяють формі, кольору, стікловидності зерна. Потім проводять седиментацію, визначення фізичних властивостей тіста на спеціальних приладах і закінчують лабораторною випічкою хлібців. Ця кропітка робота дає позитивні результати.

З 2012 року сорти пшениці м'якої озимої будуть вивчати у 25 закладах експертизи Українського інституту експертизи сортів рослин: 9 – у Степовій зоні; 9 – у Лісостеповій та 7 – на Поліссі.

Дуже важливо у виробництві правильно підібрати сорт. Кожному господарству необхідно висівати 3-4 сорти з різними біологічними особливостями (ранньо-, середньо-, пізньостиглі, з груповою стійкістю до різних хвороб, з підвищеною стійкістю до тих чи інших стресових чинників довкілля. Український інститут експертизи сортів рослин здійснює експертизу і рекомендує до Реєстру сортів рослин кращих представників зазначених груп сортів вітчизняної селекції, які є адаптованими до умов вирощування. Вибір сортів має великий спектр як за їх якістю так і продуктивністю.